

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

تحول در ساختار صنعتی کشور طی فرآیند

همکاری موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی با اتاق بازرگانی، صنایع و معادن تهران

الف- طرح مساله

الف-۱. انجام طرح پژوهشی با عنوان **برنامه راهبردی توسعه صنایع صادراتی و رقابتی در سال ۹۶-۱۳۹۵ و خبرگی بخشی از آن با همکاری کمیسیون های صنعت و انرژی اتاق تهران**

(این مطالعه تحت نظارت یک شورای راهبردی متشکل از اساتید دانشگاه (۳ نفر)؛ **فعالان بخش خصوصی عضو اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران (۶ نفر)**؛ مسولان دولتی (۶ نفر) قرار داشت)

الف-۲. ارائه بخشی از خروجی های کار و مطالعات تکمیلی انجام شده در ارتباط با آن مطالعه در سمیناری با محوریت کمیسیون صنعت و معدن اتاق تهران (مورخ ۱۳۹۷/۴/۶)

الف-۳. طرح بخشی از خروجی های کار در جلسه مورخ ۱۳۹۷/۹/۱۹ در هیئت رئیسه اتاق تهران

الف-۴. تاکید اعضای هیئت رئیسه اتاق بر ضرورت طرح مساله در هیئت نمایندگان

الف-۵. آنچه عنوان می شود آخرین خروجی های موسسه در رابطه با ساختار صنعتی کشور و پیشنهاداتی برای بهبود آن است.

ب. مطالعات تکمیلی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

ساختار صنعتی ایران در آینه برنامه‌های توسعه‌ای

آثار سیاست‌های صنعتی، تجاری و فناوری بر رشته فعالیت‌های صنعتی کشور

نویسندگان:

داریوش مبصر
افسانه شفیعی
الهام اسمعیلی‌پور

نقشه متنوع سازی صادرات صنایع پایین دستی پتروشیمی در چارچوب فضای محصولی

بهار 1397

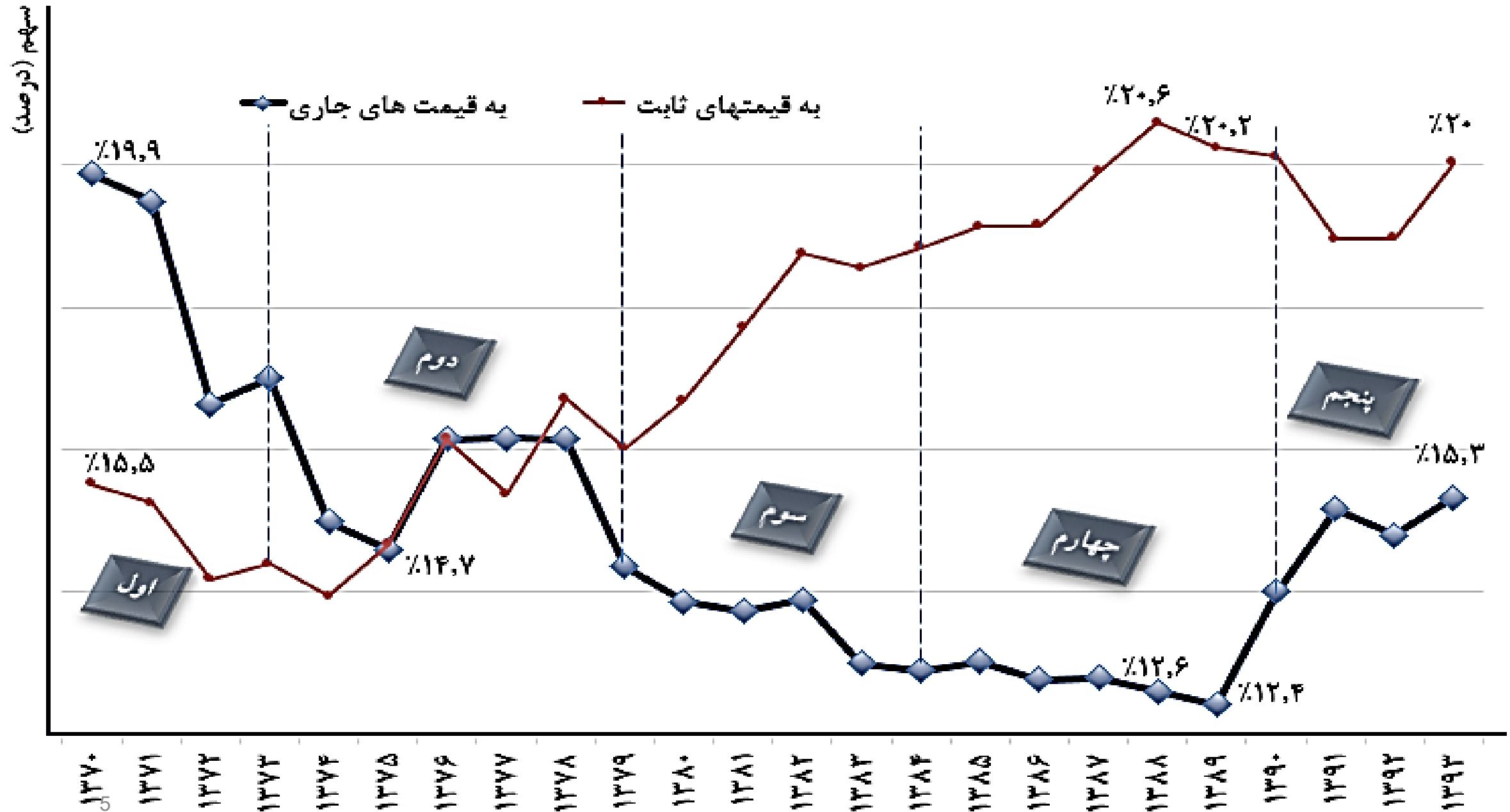

Project no.1: The challenges and Policy Directions for
INDUSTRIAL DEVELOPMENT
of Iran: The Implications from Korean Experience
(2018)

Project no.2: Enhancing Competitiveness of Iran's
Pharmaceutical and Medical Equipment
Industries (2018)

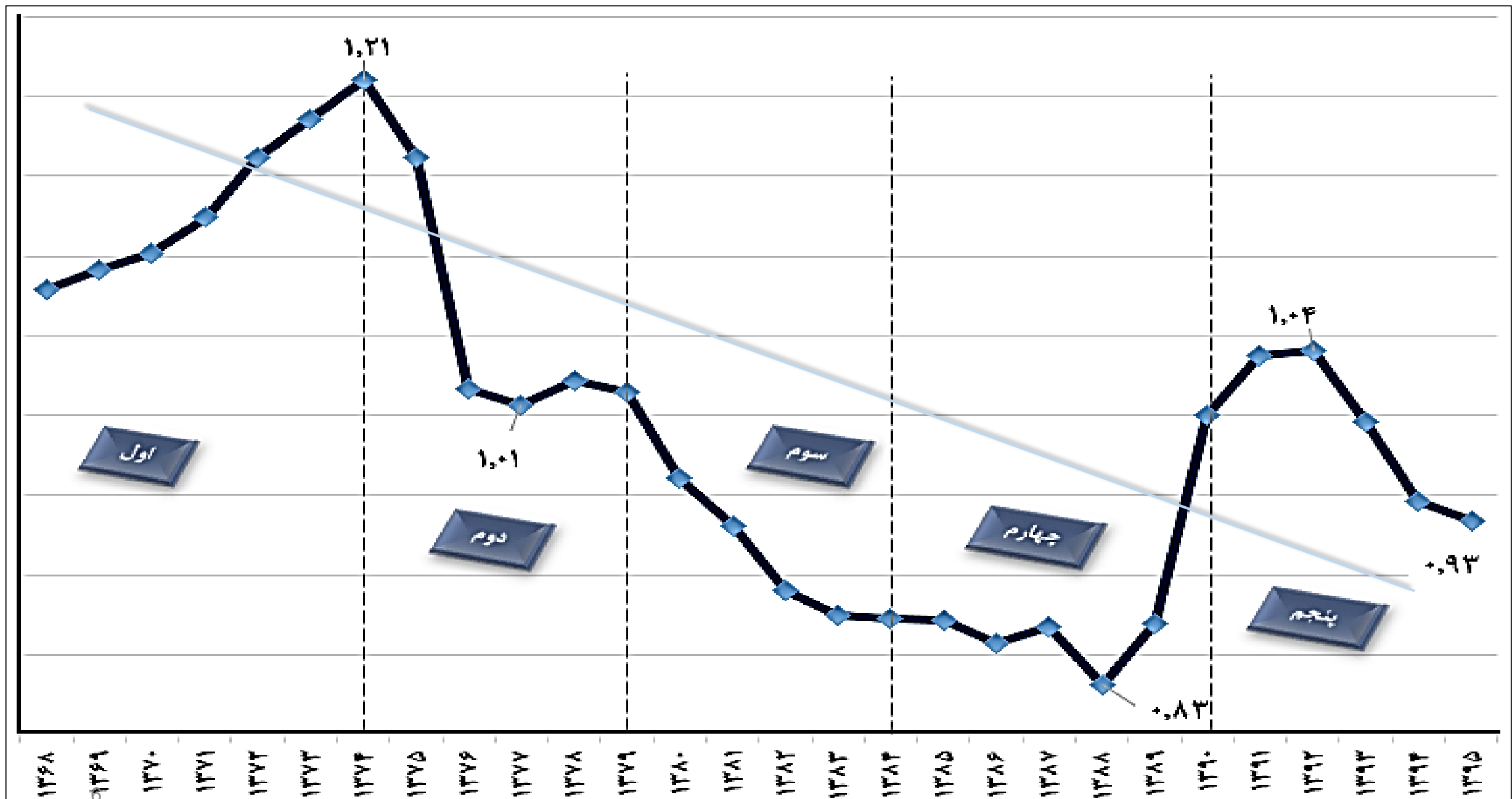
Project no.3: Potential of Iran's
Petrochemical Industry
for Developing Competitive Downstream Capabilities
(KSP Project: 2018)

۱. روند تغییرات سهم ارزش افزوده زیرگروه صنعت از تولید ناخالص داخلی به قیمتهای جاری و ثابت سال ۱۳۷۶

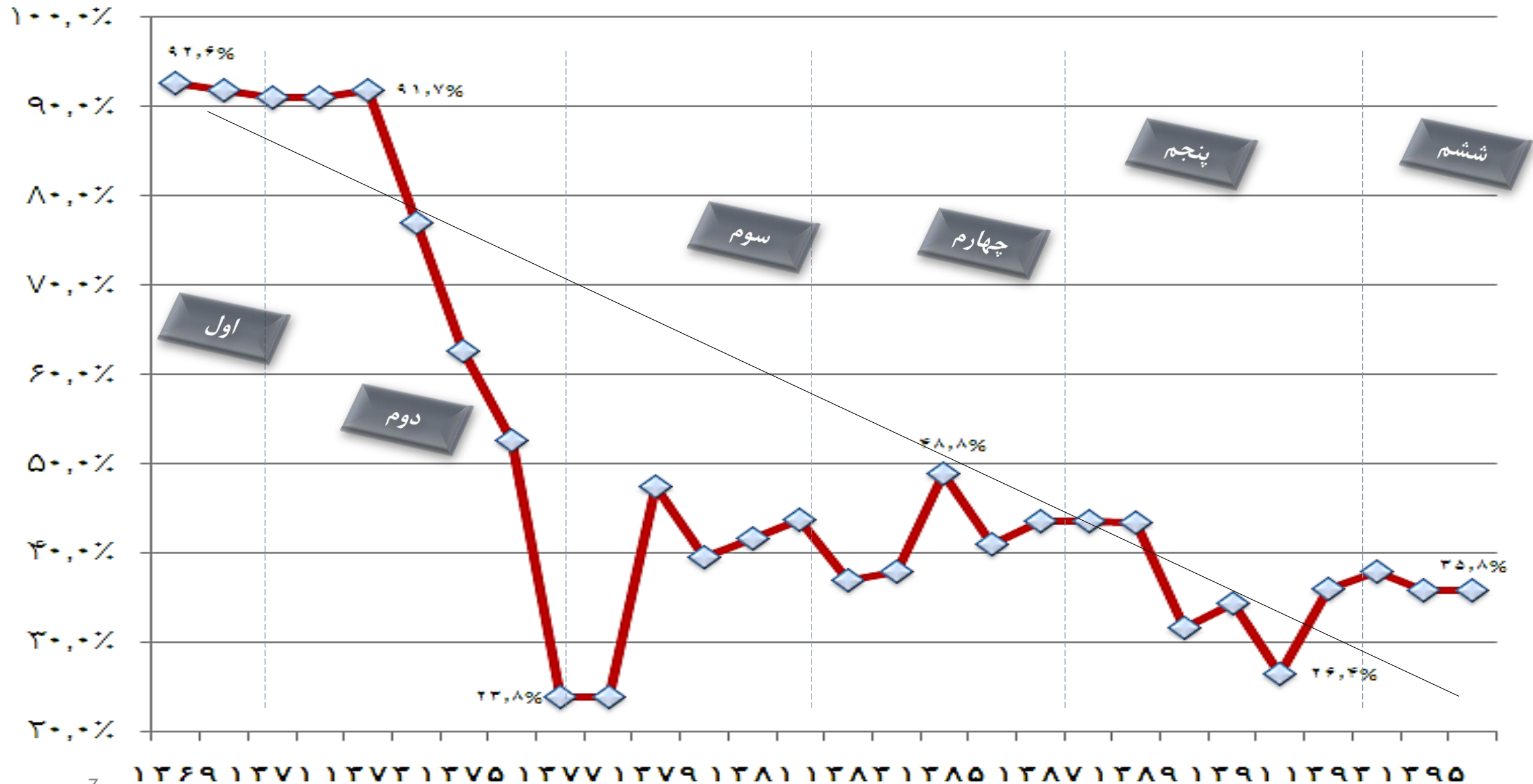

ماخذ: مرکز آمار ایران (حسب ISIC3)

۲. رابطه مبادله بخش صنعت با سایر بخشهای اقتصادی (۱۳۹۰=۱۰۰)

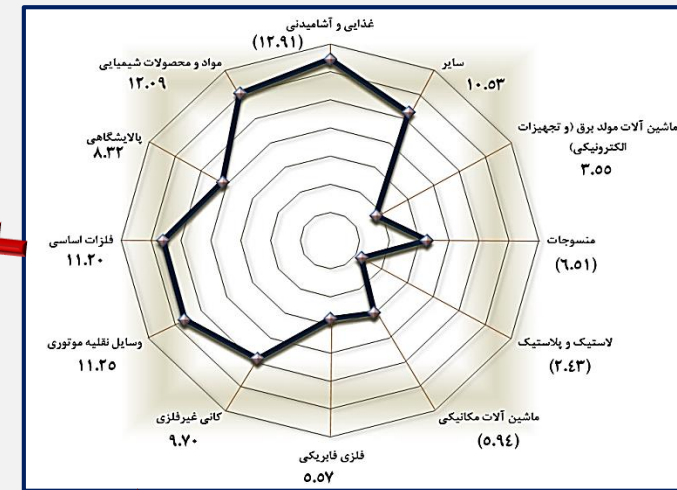

۳- نسبت قیمت کالاهای صادراتی به وارداتی (۹۶-۱۳۶۹)

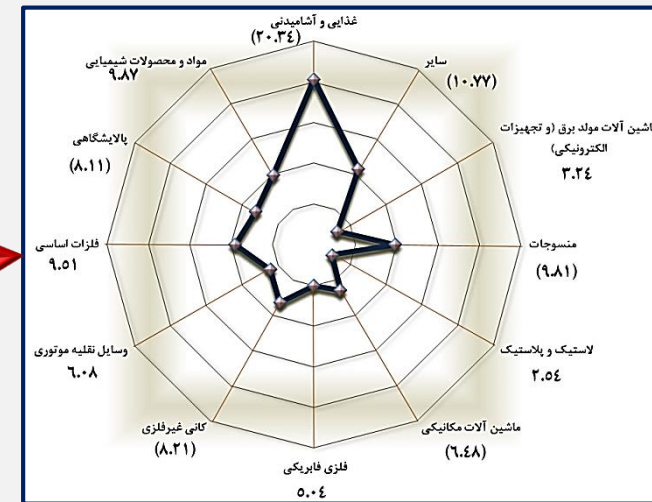

۴- ترکیب رشته فعالیتهای صنعتی کشور طی برنامه های توسعه اقتصادی برحسب سهم از ارزش افزوده صنعتی

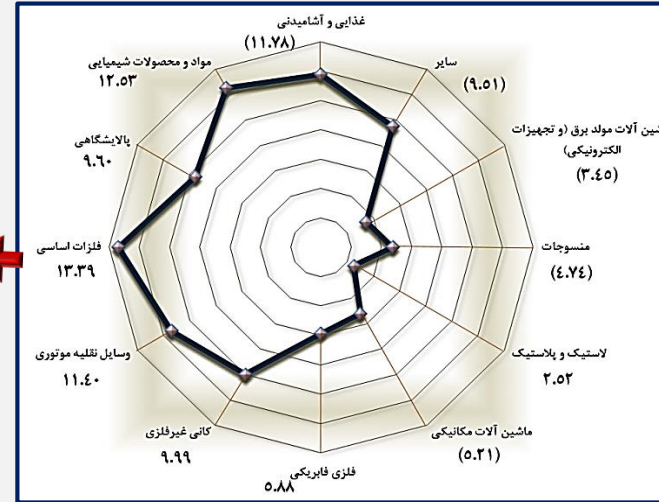
برنامه سوم توسعه

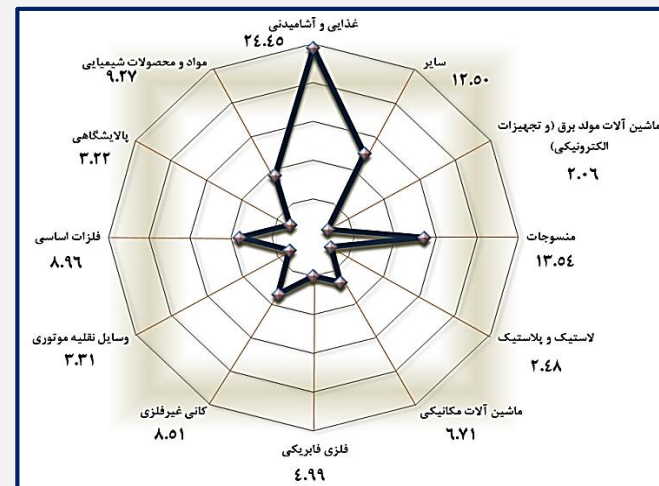
برنامه دوم توسعه

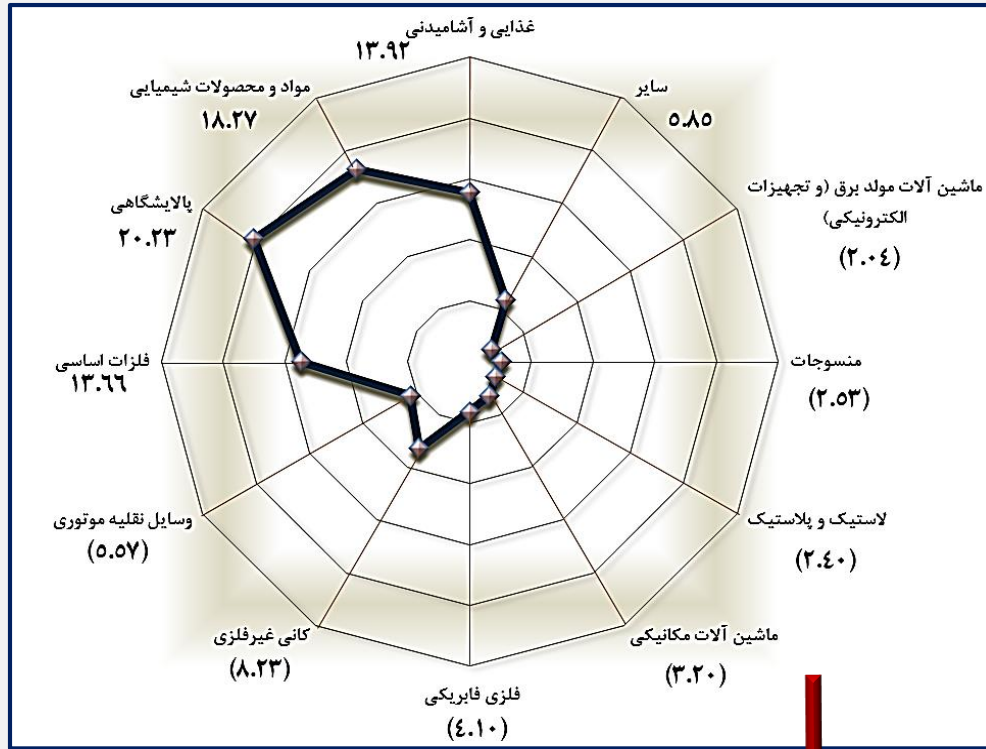
برنامه چهارم توسعه

برنامه اول توسعه

برنامه پنجم توسعه

افق ۱۴۰۰

کشاورزی پایه: از ۳۸ به ۱۶.۵ درصد
هیدروکربوری: از ۱۲.۵ به ۳۸.۵ درصد
معدن پایه: از ۱۶.۵ به ۲۱.۹ درصد
ساخت محور: از ۱۲.۱ به ۱۰.۸ درصد

توضیحات:

(۱) صنایع هیدروکربوری عبارت از صناعی است که با فرآوری نفت و گاز به عنوان خوراک (نهاده)، محصولات (مشتقات کربنی) با ارزش افزوده بالاتر تولید می کنند.

(۲) در صنایع ساخت محور، اگرچه ممکن است از مواد واسطه ای کشاورزی، معدنی و هیدروکربوری استفاده شود، بخش عمده ارزش افزوده ایجاد شده در نتیجه طراحی، تحقیق و توسعه و ... ایجاد می شود.

۵- برخی از مهمترین ملاحظات کاهش سهم بری بخش صنعت از اقتصاد ملی

الف. توسعه اقتصادی (روند گذار، تداوم رشد و پایداری توسعه)

- به رغم افزایش سهم بری بخش صنعت در فرایند توسعه صنعتی سهم بری بخش صنعت در ایران کاهش یافته است.
- بدلیل روند رو به تحول ساختار صنعتی جهان به سمت محصولات پیچیده تر امکان تداوم تولید محصولات کنونی در آینده در معرض تردید قرار دارد.
- ترکیب رشته فعالیت‌ها بسمت توسعه صنایع معدنی بویژه ئیدروکربوری در حرکت است که آلودگی زیست محیطی جدی ایجاد می کنند.

ب. اقتصاد سیاسی (همسویی با روند بین المللی و داخلی)

- روند کاهش قدرت ملی و رقابت های صنعتی و فناورانه با دیگر کشورها
- ضعیف سرمایه داری صنعتی به نسبت سرمایه داری تجاری

ج. سیاستهای اقتصادی کشور (سیاستهای صنعتی و قیمتی)

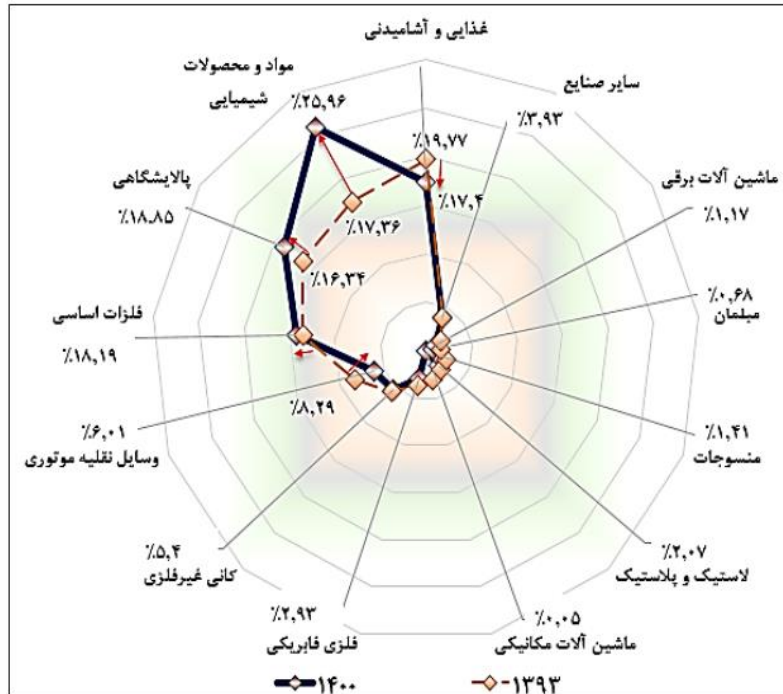
- عوامل اقلیمی و مزیت‌های انرژی مسلط بر سیاست های صنعتی دولت جهت تغییر ترکیب رشته فعالیت های صنعتی هستند.
- سیاست کلان اقتصادی، صنعتی، تجاری، فناورانه و قیمتی به دلیل ضعف در ساختارها و فرایندهای تدوین و اجرا کارآمدی لازم برای تقویت و توسعه صنعتی کشور و ایجاد ترکیب ارزش آفرین و پایدار را نداشته اند.

۶- نکات برآمده از مطالعات سیاستهای صنعتی

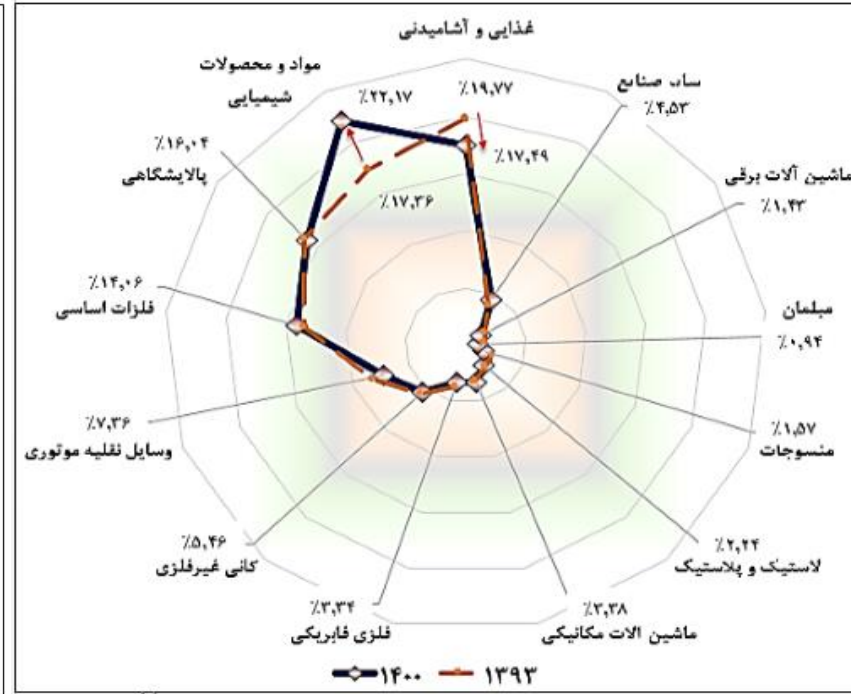
- تسلط عوامل برنامه‌ریزی نشده به ویژه شوک‌های ارزی بر برنامه‌های توسعه
- تسلط سیاست‌های ارزی بر سیاست‌های تجاری
- کلی بودن اولویت‌های صنعتی اعلامی در برنامه‌های توسعه و عدم وجود استراتژی توسعه صنعتی کشور بر آن
- عدم هماهنگی روندهای ساختار صنعتی با روندهای جهانی
- مشکل مفهومی در مبحث ادغام و خلط ساختار انحصاری و رویه انحصارطلبانه
- عدم شکل‌گیری صنایع حدفاصل میان صنایع منبع‌محور و ساخت‌محور عامل اصلی ضریب بالای وابستگی تولیدی
- مشکلات مفهومی در توسعه صنایع دانش‌بنیان و جریان محدود دانش در تولید مواد واسطه‌ای مورد نیاز صنایع ساخت‌محور
- غفلت از توسعه خدمات متصل به تولید و خدمات محرک تقاضا برای تولیدات صنعتی (خدمات فنی - مهندسی)
- ضعف ملاحظات آمایش سرزمین در توسعه طرح‌های صنعتی

۷- ترکیب رشته فعالیت های صنعتی در افق ۱۴۰۰ حسب سناریوهای مختلف

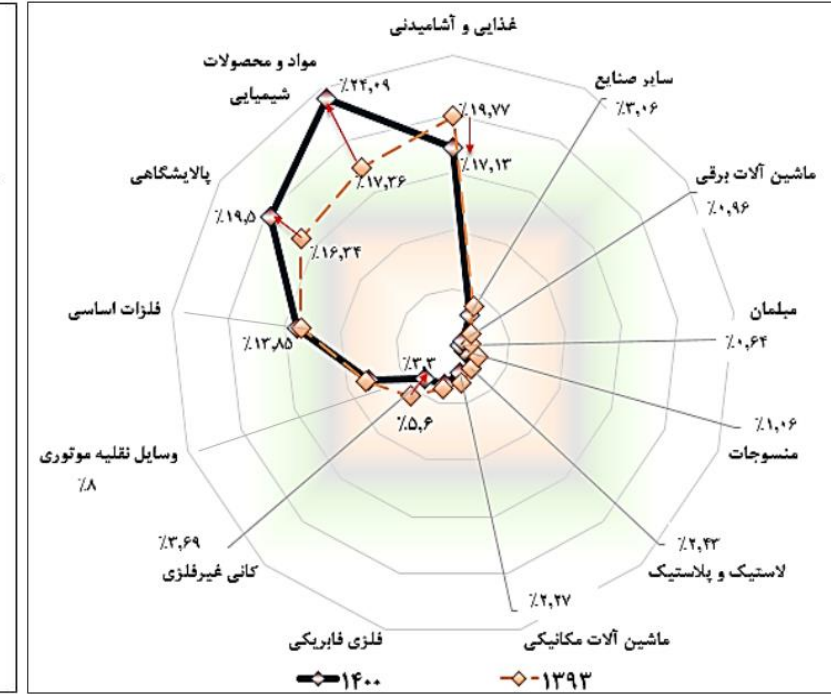
تشدید تحریمهای بین المللی

تداوم روندهای گذشته

اجرای شدن احکام برنامه ششم توسعه

- رشد قابل توجه شیمیایی و حفظ جایگاه/افزایش سهم پالایشگاهی
- کاهش سهم کشاورزی پایه ها (غذایی و نساجی)
- افزایش محدود صنایع معدن پایه (سهم فلزی و کانی غیرفلزی)
- کاهش یا عدم تغییر سهم رشته فعالیتهای ساخت محور

۸- مقایسه روند تغییر ساختار صنعتی ایران با تجربه کشورهای جهان

برنامه‌های توسعه	سطح متوسط درآمد سرانه	سهم از تولید ناخالص داخلی در ایران	مقایسه ساختار صنعتی ایران و دیگر کشورها
اول	کمتر از ۳۰۰۰ دلار	روند سهم رشته فعالیتها از تولید ناخالص داخلی در طول برنامه روبه افزایش است.	هم از لحاظ ترکیب رشته فعالیت‌های صنعتی و هم از جهت روند تغییرات ترکیب آن، تجربه ایران با دیگر کشورهای جهان مطابقت دارد.
دوم	کمتر از ۳۰۰۰ دلار	روند سهم رشته فعالیتها از تولید ناخالص داخلی به جز در رابطه با صنایع کشاورزی پایه در طول برنامه روبه افزایش است.	به جز در رابطه با سهم بری رو به کاهش صنایع کشاورزی پایه، هم از لحاظ ترکیب رشته فعالیت‌های صنعتی و هم از جهت روند تغییرات ترکیب رشته فعالیت‌های صنعتی، تجربه ایران با دیگر کشورهای جهان نسبتاً مطابقت دارد.
سوم	کمتر از ۳۰۰۰ دلار	روند سهم رشته فعالیتها از تولید ناخالص داخلی به جز در رابطه با کشاورزی پایه در طول برنامه روبه افزایش است.	برخلاف روند حاکم بر ترکیب رشته فعالیت‌های صنعتی دیگر کشورهای این گروه درآمدی، صنعت ساخت‌محور وسایل نقلیه موتوری با رشد قابل توجهی از سهم بری رشته فعالیت‌های صنعتی کشور مواجه می‌شود. ضمن اینکه در تجربه جهانی سهم صنایع کشاورزی پایه نیز در این سطح درآمدی روبه افزایش است که در تجربه ایران خلاف این امر رخ داده است.
چهارم	بین ۳۰۰۰ تا ۷۰۰۰ دلار	روند کاهشی سهم رشته فعالیت غذایی و نساجی و در مقابل افزایش سهم شیمیایی و وسایل نقلیه موتوری	در این گروه درآمدی سهم بری وسایل نقلیه موتوری و لوازم الکترونیکی در دیگر کشورها افزایش یافته است که البته در ایران فقط وسایل نقلیه سهم بری بالایی پیدا می‌کند. در بقیه موارد از لحاظ ترکیب رشته فعالیت‌های صنعتی و هم از جهت روند تغییرات ترکیب آن، تجربه ایران با دیگر کشورهای جهان تاحدی مطابقت می‌کند.
پنجم	بین ۳۰۰۰ تا ۷۰۰۰	روند شدید کاهشی سهم رشته فعالیت نساجی و صنایع ساخت محور در مقابل افزایش سهم تولید پالایشگاهی و شیمیایی	بر خلاف تجربه دیگر کشورها که در این مرحله محصولات ساخت محور با افزایش سهم از تولید ناخالص داخلی مواجه می‌شوند، سهم رشته فعالیت های ساخت محور در کشور (رشته فعالیت ساخت وسایل نقلیه موتوری و ماشین‌آلات الکترونیکی) از تولید ناخالص داخلی کاهش یافته است. همچنین بر خلاف تجربه دیگر کشورها که سهم صنایع پالایشی آنها از ترکیب تولید ناخالص داخلی در این سطح درآمد سرانه کاسته می‌شود در ایران این سهم افزایش یافته است.

ماخذ: یافته‌های پژوهش با بهره‌گیری از گزارش یونیدو:

۹- چه باید کرد؟

یک: تدوین استراتژی توسعه صنعتی و تجاری

دو: انجام مطالعات رشته ای و تدوین سیاستهای اقتضایی در چارچوب یک برنامه راهبردی بلندمدت برای هر رشته فعالیت صنعتی

تعیین تکلیف استراتژی توسعه صنعتی کشور با رعایت ملاحظات زیر:

- درون‌نگری و برون‌نگری
- قلمرو رقابت
- مقیاس واحدهای تولیدی (چالش خلط «ساختار انحصاری» با «رویه‌های انحصارطلبانه»)
- زنجیره ارزش و توسعه صنایع پایین دستی
- تخصصی شدن تولید یا تنوع پردامنه
- گرایش به توازن یا عدم توازن در توسعه
- آمایش صنعتی و معدنی
- الگوی حمایتی و سیاستهای مالی دولت
- اولویت بندی‌های افقی و عمودی صنعتی
- رویکردها و سیاستهای تجاری

ابهام در مسیر توسعه صنعتی
کشور طی برنامه‌های توسعه
اقتصادی

- برنامه راهبردی توسعه صنایع صادراتی و رقابتی
- شورای راهبری تدوین استراتژی توسعه صنعتی کشور

۹-۲. تدوین سند سیاست تجاری در تکمیل استراتژی توسعه صنعتی کشور

ماهیت کلی نگر سیاست‌های تجاری برنامه و جایگزین شدن سیاست‌های اقتضایی خارج از چارچوب راهبردی

ضرورت بازآرایی و مهندسی مجدد نرخ‌های تعرفه متناسب با الگوی توسعه صنعتی کشور و تغییر حمایت‌های تعرفه ای عام و سراسری به حمایت‌های گزینشی و پویا با رویکرد:

- حذف و کاهش اساسی نرخهای تعرفه مواد اولیه و واسطه ای تولیدات صادراتی
- کاهش تدریجی نرخهای تعرفه بخشهای غیراولویت‌دار
- برنامه ریزی کاهش تعرفه ها و زمان بندی حمایت‌های تعرفه‌ای بالا
- بالا نگه داشتن نرخ تعرفه محصولات برخورداری از شرایط لازم برای جذب سرمایه گذاری خارجی
- شناسایی محصولات نیازمند حمایت تعرفه‌ای بیشتر در دو بخش کشاورزی و صنعت و بازتنظیم نرخ حمایت تعرفه ای به نفع بخش کشاورزی در برابر صنعت
- اعمال نرخهای تعرفه صفر برای بخشی از ردیف‌های تعرفه
- کاهش پراکندگی تعرفه‌ها و یکنواخت تر ساختن نرخهای تعرفه.

رشته فعالیت‌های مورد بررسی

- غذایی و آشامیدنی
- نساجی (و پوشاک)
- فلزات اساسی (و محصولات فلزی فابریکی)
- مواد و محصولات شیمیایی (لاستیک و پلاستیک)
- وسایل نقلیه موتوری

▪ جایگاه رشته فعالیت مورد بررسی در بخش صنعتی کشور

▪ روند تغییرات تولید رشته فعالیت مورد بررسی طی برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور

• عوامل موثر در فراز و فرود سهم رشته فعالیت مورد نظر از ستانده و ارزش افزوده صنعتی کشور

• ارزیابی میزان انطباق روند این رشته فعالیت در اقتصاد کشور با روندهای جهانی

▪ چالش‌های رشته فعالیت صنعتی مورد بررسی

▪ رویکردهای سیاستی قابل اتخاذ و سیاست‌های اولویت دار

۱۰- پیشنهادات

یک: تعریف مطالعه جدید تحت عنوان «استراتژی توسعه صنعتی و تجاری»

دو: انجام مطالعات رشته‌ای: «تدوین برنامه راهبردی بلندمدت برای هر رشته فعالیت صنعتی»

سه: مبنا قرار دادن خروجی‌های مطالعه موسسه با عنوان برنامه راهبردی توسعه صنایع صادراتی در بخش آسیب‌شناسی صنایع و «بازتنظیم راهبردها و اقدامات عملیاتی متناظر در قالب همکاری مشترک»

با تشکر

